
**SYSTEM
PRAWA SAMORZĄDU
TERYTORYALNEGO**

**USTRÓJ SAMORZĄDU
TERYTORYALNEGO**

redakcja naukowa Irena Lipowicz

II

SYSTEM PRAWA SAMORZĄDU TERYTORYALNEGO

USTRÓJ SAMORZĄDU TERYTORYALNEGO

redakcja naukowa **Irena Lipowicz**

II

Zamów książkę w księgarni internetowej

proinfo.pl
księgarnia internetowa

Autorzy

Mirosław Stec (rozdział 1)

Ewa Olejniczak-Szałowska (rozdział 2 pkt 2.1)

Joanna Kielin-Maziarz (rozdział 2 pkt 2.2.1, 2.2.10.6–2.2.15)

Krzysztof Skotnicki (rozdział 2 pkt 2.2.1–2.2.10.5, 2.2.15)

Paweł Chmielnicki (rozdział 3 pkt 3.1)

Anna Wierzbica (rozdział 3 pkt 3.2)

Piotr Lisowski (rozdział 4)

Monika Augustyniak
(rozdział 5 pkt 5.1, 5.2, 5.4, 5.5.4.6.5, 5.5.4.6.6)

Roman Marchaj
(rozdział 5 pkt 5.3, 5.5 (z wyjątkiem 5.5.4.6.5, 5.5.4.6.6))

Bogdan Dolnicki (rozdział 6 pkt 6.1–6.5)

Radosław Mędrzycki (rozdział 6 pkt 6.6–6.10)

Bożena Popowska (rozdział 7 pkt 7.1.1–7.1.3, 7.4)

Ziemowit Cieślik (rozdział 7 pkt 7.1.4, 7.2–7.3)

Paweł Fajgielski (rozdział 8 pkt 8.1, 8.2)

Joanna Jagoda (rozdział 8 pkt 8.1, 8.3)

Katarzyna Małysa-Sulińska (rozdział 8 pkt 8.1, 8.4)

Grzegorz Suliński (rozdział 8 pkt 8.1, 8.4.3)

Joanna Salachna (rozdział 9 pkt 9.1–9.4, 9.6)

Anna Ostrowska (rozdział 9 pkt 9.5, 9.7)

Andrzej Kidyba (rozdział 10)

Bogusław Przywora (rozdział 10)

Elżbieta Ura
(rozdział 11 pkt 11.1–11.3.3, 11.4.1, 11.6.1–6.3, 11.6.5, 11.6.8, 11.6.9, 11.8, 11.10)

Agnieszka Piskorz-Ryń
(rozdział 11 pkt 11.3.4, 11.3.5, 11.4.2–11.4.7, 11.5, 11.6.4, 11.6.6, 11.6.7, 11.7, 11.9, 11.10)

Stan prawny na 1 lipca 2022 r.

Recenzent
Prof. dr hab. Roman Hauser

Sekretarz tomu
Dr Radosław Mędrzycki

Wydawca
Izabella Małecka

Redaktor prowadzący
Katarzyna Gierłowska

Opracowanie redakcyjne
JustLuk

Projekt okładek serii
Wojtek Janikowski

prawolubni

Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przysługujących im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.

Szanujmy prawo i własność
Więcej na www.legalnakultura.pl
Polska Izba Książki

© Copyright by Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., 2022

ISBN 978-83-8286-399-4

Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o.
Dział Praw Autorskich
01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33
tel. 728 313 462
e-mail: PL-ksiazki@wolterskluger.com

księgarnia internetowa www.profinfo.pl

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów	15
Rozdział 1	
Ustrój terytorialny Rzeczypospolitej Polskiej i miejsce w nim samorządu terytorialnego	23
1.1. Ustrój państwa a ustrój terytorialny	26
1.1.1. Ustrój państwa i miejsce w nim ustroju terytorialnego	26
1.1.2. Ustrój terytorialny w polskich konstytucjach XX w.	28
1.1.3. Treść pojęcia ustroju terytorialnego	29
1.1.4. Zasady polskiego ustroju terytorialnego – wprowadzenie	30
1.2. Zasady pomocniczości i decentralizacji	31
1.2.1. Zasada pomocniczości (subsidiarności) – ideowe źródła i treść	31
1.2.2. Zasada decentralizacji	33
1.2.2.1. Konstytucyjne ujęcie i jego historia	33
1.2.2.2. Treść zasady decentralizacji	37
1.2.3. Zasada jednolitości (unitarności)	41
1.2.3.1. Pojęcie państwa jednolitego (unitarnego)	41
1.2.3.2. Państwo federalne i z regionami autonomicznymi	42
1.2.3.3. Podział władz w państwie jednolitym i federalnym	44
1.2.3.4. Przedstawiciel rządu w województwie – wojewoda i wojewódzka administracja rządowa	45
1.3. Zadania i kompetencje terytorialnych władz publicznych i ich organów – kryteria podziału	48
1.3.1. Uwagi wprowadzające	48
1.3.2. Administracja świadcząca	50
1.3.3. Administracja orzecznicza	52
1.3.4. Zadania własne i zlecone	54
1.3.5. Administracja rozwoju cywilizacyjnego	55
1.4. Podział terytorialny	57
1.4.1. Pojęcie	57
1.4.2. Zasadniczy podział terytorialny	58
1.4.3. Inne rodzaje podziałów	59
1.4.4. Kontekst historyczny	60
1.4.5. Kontekst prawnoporównawczy	61
1.4.6. Konstytucyjne unormowanie	63
1.4.7. Aktualny kształt podziału terytorialnego	66
1.4.8. Podział na województwa	66

1.4.9.	Podział na jednostki NUTS	69
1.4.10.	Podział na powiaty	70
1.4.11.	Podział na gminy	72
 Rozdział 2		
Referendum lokalne i wybory powszechne organów jednostek samorządu terytorialnego		
73		
2.1.	Referendum lokalne	80
2.1.1.	Uwagi ogólne	80
2.1.2.	Podstawy prawne referendum lokalnego w Polsce	83
2.1.3.	Prawo do udziału w referendum lokalnym a członkostwo wspólnoty samorządowej	89
2.1.4.	Przedmiot referendum lokalnego	93
2.1.4.1.	Referendum obligatoryjne	93
2.1.4.2.	Referendum fakultatywne o charakterze rozstrzygającym (stanowczym)	95
2.1.4.3.	Referendum konsultacyjne	108
2.1.5.	Referendum lokalne a konsultacje społeczne (zastępowalność/konkurencyjność)	117
2.1.6.	Inicjatywa referendalna. Weryfikacja wniosku mieszkańców o przeprowadzenie referendum. Rozstrzygnięcie w sprawie przeprowadzenia referendum i jego weryfikacja	121
2.1.7.	Procedura przeprowadzania referendum lokalnego. Ważność referendum, wynik referendum i jego skutki	134
2.1.8.	Zakończenie	143
2.2.	Wybory powszechne organów jednostek samorządu terytorialnego	144
2.2.1.	Uwagi wprowadzające	144
2.2.2.	Źródła samorządowego prawa wyborczego	144
2.2.3.	Zasady samorządowego prawa wyborczego	148
2.2.4.	Czynne prawo wyborcze i bierne prawo wyborcze	152
2.2.4.1.	Czynne prawo wyborcze	152
2.2.4.2.	Bierne prawo wyborcze	166
2.2.5.	Administracja wyborcza	168
2.2.6.	Zarządzenie wyborów i kalendarz wyborczy	178
2.2.7.	Finansowanie wyborów	180
2.2.8.	Ustalenie liczby radnych wybieranych do organów stanowiących j.s.t. ...	180
2.2.9.	System wyborczy i okręgi wyborcze	181
2.2.10.	Przebieg wyborów	184
2.2.10.1.	Zgłaszanie i rejestracja list kandydatów	184
2.2.10.2.	Kampania wyborcza i jej finansowanie	190
2.2.10.3.	Obsadzanie mandatów bez głosowania	197
2.2.10.4.	Głosowanie	198
2.2.10.5.	Ustalanie wyników głosowania i wyborów	199
2.2.10.6.	Protesty wyborcze i stwierdzanie ważności wyborów	202
2.2.11.	Wygaśnięcie mandatu radnego	205
2.2.12.	Wybory uzupełniające i przedterminowe	206
2.2.13.	Niepołączalność mandatu radnego	208

2.2.14. Przepisy karne	210
2.2.15. Zakończenie	211
Rozdział 3	
Organy samorządu terytorialnego i ich aparat pomocniczy	213
3.1. Organy stanowiące	215
3.1.1. Źródła norm określających ustrój organów stanowiących	215
3.1.2. Funkcje organów stanowiących	225
3.1.3. Tryb pracy organów stanowiących	237
3.1.4. Formy działania organów stanowiących	240
3.1.5. Organy pomocnicze rad i sejmików	243
3.1.6. Organy uchwałodawcze w jednostkach pomocniczych gminy	248
3.2. Organy wykonawcze jednostek samorządu terytorialnego i ich aparat pomocniczy	250
3.2.1. Uwagi ogólne	250
3.2.2. Wybór zarządu	251
3.2.3. Skład zarządu	254
3.2.4. Zadania organu wykonawczego	255
3.2.5. Pozycja ustrojowa oraz zadania starosty powiatu i marszałka województwa	259
3.2.6. Aparat pomocniczy organów wykonawczych	263
3.2.7. Sposoby wypowiedzania się organów wykonawczych	268
3.2.7.1. Uwagi wstępne	268
3.2.7.2. Zarządzenia wójta	268
3.2.7.3. Uchwały zarządu	271
3.2.8. Ograniczenia wynikające z pełnienia funkcji wójta (burmistrza, prezydenta miasta) oraz członkostwa w zarządzie jednostki samorządu terytorialnego	277
3.2.9. Odwołanie zarządu	287
3.2.10. Złożenie rezygnacji z członkostwa w zarządzie	298
Rozdział 4	
Zespolenie w samorządzie terytorialnym	300
4.1. Ustalenia terminologiczno-pojęciowe	303
4.2. Zespolenie w ramach powiatowej administracji zespolonej	313
4.2.1. Kilka kolejnych refleksji systemowych i terminologicznych	313
4.2.2. Kontekst zespolenia związanego ze zwierzchnictwem (w ramach powiatowej administracji zespolonej)	320
4.2.2.1. Przebieg rządowo-samorządowego zespolenia	320
4.2.2.2. Zwierzchnictwo starosty względem powiatowych służb, inspekcji i straży	335
4.2.2.3. Zespolenie w perspektywie organizacji i funkcjonowania komisji bezpieczeństwa i porządku	348
4.2.2.4. Zespolenie w perspektywie powiatowego zespołu zarządzania kryzysowego	353
4.2.3. Samorządowy zakres powiatowej administracji zespolonej	354
4.3. Zespolenie w administracji samorządowej – kontekst art. 3 u.s.w.	358

4.4.	Zespolenie w administracji samorządowej – przykłady instytucjonalizacji wspólnej obsługi i centrów usług społecznych	361
4.5.	Podsumowanie i wnioski	365

Rozdział 5

Formy współdziałania j.s.t. i obszary metropolitalne	371
5.1. Uwagi wstępne	375
5.2. Związki międzygminne, związki powiatów i związki powiatowo-gminne	379
5.2.1. Pojęcie, kontekst normatywny oraz rodzaje związków	379
5.2.2. Etapy tworzenia związku oraz materia statutowa – elementy	388
5.2.3. Organy związku i ich kompetencje	395
5.2.4. Wybrane aspekty z zakresu problematyki nadzorczej nad działalnością związku	402
5.3. Porozumienie – rodzaje i charakter prawny	404
5.4. Stowarzyszenia j.s.t.	408
5.4.1. Kontekst normatywny	408
5.4.2. Przesłanki tworzenia stowarzyszeń i ich charakter prawny. Elementy proceduralne	413
5.4.3. Statut – elementy	419
5.4.4. Organizacja i zadania	421
5.4.5. Kontrola i nadzór	423
5.5. Koncepcja obszarów metropolitalnych	425
5.5.1. Metropolia, obszar metropolitalny, aglomeracja – uwagi terminologiczne	425
5.5.2. Specyfika obszarów metropolitalnych	429
5.5.3. Rodzaje aglomeracji miejskich	430
5.5.4. Przegląd wybranych koncepcji zarządzania obszarami metropolitalnymi w Polsce	433
5.5.4.1. Wprowadzenie	433
5.5.4.2. Pierwsze koncepcje zarządzania obszarami metropolitalnymi	434
5.5.4.3. Funkcjonalna koncepcja zarządzania obszarami metropolitalnymi M. Kuleszy	436
5.5.4.4. Powiat metropolitalny Górnego Śląska i Zagłębia	437
5.5.4.5. Ustawa o związkach metropolitalnych z 9.10.2015 r.	439
5.5.4.6. Związek metropolitalny w województwie śląskim	441
5.5.4.6.1. Wprowadzenie	441
5.5.4.6.2. Podstawa prawna działania związku metropolitalnego w województwie śląskim	442
5.5.4.6.3. Charakter prawny związku metropolitalnego w województwie śląskim	446
5.5.4.6.4. Zadania związku metropolitalnego w województwie śląskim	452
5.5.4.6.5. Organy związku metropolitalnego – rodzaje i funkcje	455
5.5.4.6.6. Materia statutowa związku	461

Rozdział 6	
Zadania samorządu terytorialnego	464
6.1. Zadania samorządu terytorialnego a zadania terenowej administracji rządowej	470
6.2. Podział zadań pomiędzy jednostkami samorządu terytorialnego	475
6.3. Pojęcia zakresu działania, zadań, właściwości oraz kompetencji	485
6.3.1. Uwaga wstępna	485
6.3.2. Zakres działania	485
6.3.3. Zadania	490
6.3.4. Właściwość	490
6.3.5. Kompetencja	495
6.4. Przedmiotowy podział zadań	498
6.4.1. Uwaga wstępna	498
6.4.2. Zadania własne a zadania zlecone w drodze ustawy	498
6.4.2.1. Zadania własne	498
6.4.2.2. Zadania zlecone w drodze ustawy	501
6.4.3. Zadania wynikające z ustaw a zadania wykonywane w drodze współdziałania	506
6.4.3.1. Zadania wykonywane na podstawie porozumienia z organami administracji rządowej (porozumienie administracyjne)	506
6.4.3.2. Zadania wykonywane na podstawie porozumień z jednostkami samorządu terytorialnego (porozumienie komunalne)	510
6.5. Zadania obowiązkowe a zadania dobrowolne	514
6.6. Zadania o charakterze użyteczności publicznej a zadania wykonywane poza sferą użyteczności publicznej – charakterystyka pojęć podstawowych	518
6.7. Zasada wykonywania zadań publicznych w imieniu własnym i na własną odpowiedzialność przez jednostki samorządu terytorialnego w świetle przedmiotowego podziału zadań	527
6.8. Podmiotowy podział zadań samorządu terytorialnego	532
6.9. Zadania miasta na prawach powiatu	533
6.10. Zadania gmin o specjalnym statusie	540
6.10.1. Uwagi wprowadzające	540
6.10.2. Zadania miasta stołecznego Warszawy	541
6.10.3. Zadania gmin uzdrowiskowych i posiadających status obszaru ochrony uzdrowiskowej	544
Rozdział 7	
Formy realizacji zadań jednostek samorządu terytorialnego	548
7.1. Realizacja zadań przez jednostki samorządu terytorialnego: kwestie pojęciowe ...	557
7.1.1. Formy realizacji zadań jednostek samorządu terytorialnego – przedmiot badań nauki prawa administracyjnego i nauki publicznego prawa gospodarczego	557
7.1.2. Formy działania a sposoby (metody) działań w świetle nauki prawa administracyjnego i nauki publicznego prawa gospodarczego	559
7.1.3. Zasady i formy wykonywania gospodarki komunalnej	565
7.1.3.1. Uwagi wstępne	565
7.1.3.2. Znaczenie pojęć zasad i form	566

7.1.4.	Sposoby wykonywania zadań przez jednostki samorządu terytorialnego	569
7.2.	Podstawa wyboru sposobu i formy wykonywania zadania przez jednostkę samorządu terytorialnego	576
7.3.	Jednostki organizacyjne	582
7.3.1.	Pojęcie jednostki organizacyjnej	582
7.3.2.	Kategorie jednostek organizacyjnych	587
7.3.3.	Kontrowersje pojęciowe związane z jednostkami organizacyjnymi	591
7.4.	Umowy zawierane przez jednostki samorządu terytorialnego: pojęcie, podstawy zawierania, typy (art. 3 u.g.k. i regulacja szczególna)	595
7.4.1.	Prywatyzacja zadań publicznych – zagadnienia pojęciowe i uwarunkowania ustrojowe	595
7.4.2.	Podstawy „powierzenia wykonywania zadań”; samodzielność organizacyjna jednostek samorządu terytorialnego i determinacja prawna umownego powierzenia zadań	601
7.4.2.1.	„Wolność działalności gospodarczej” a samodzielność organizacyjna jednostek samorządu terytorialnego	601
7.4.2.2.	Działania organizatorskie jednostek samorządu terytorialnego poprzedzające wybór wykonawcy	605
7.4.2.3.	Ustrojowe uwarunkowania zlecenia wykonywania zadań własnych podmiotom zewnętrznym	607
7.4.3.	Umowy w celu powierzenia wykonywania zadań	613
7.4.3.1.	Publicznoprawne ramy umownego powierzenia wykonywania zadań z zakresu gospodarki komunalnej; zasada związania administracji prawem i zasada swobody umów	613
7.4.3.2.	Charakterystyka systemowa umów: zamówień publicznych; umów koncesji; umów o partnerstwie publiczno- -prywatnym	621
7.4.3.2.1.	Zagadnienia pojęciowe	621
7.4.3.2.2.	Elementy regulacji ustaw wskazanych w art. 3 u.g.k., w szczególności Prawa zamówień publicznych, przemawiające za zastosowaniem tych umów do powierzenia wykonywania zadań z zakresu gospodarki komunalnej. Podsumowanie	627
 Rozdział 8		
	Zasoby jednostek samorządu terytorialnego	639
8.1.	Uwagi wprowadzające	644
8.2.	Zasoby informacyjne samorządu terytorialnego	645
8.2.1.	Zasoby informacyjne – zagadnienia podstawowe	645
8.2.2.	Klasyfikacja zasobów informacyjnych samorządu terytorialnego	650
8.2.3.	Procesy informacyjne realizowane przez samorząd terytorialny	662
8.2.4.	Infrastruktura informacyjna administracji samorządowej	678
8.3.	Zasoby majątkowe jednostek samorządu terytorialnego	680
8.3.1.	Pojęcie mienia samorządowego	680
8.3.2.	Pochodzenie mienia jednostek samorządu terytorialnego	687
8.3.3.	Zasady zarządzania mieniem samorządowym	695

8.3.4.	Reprezentacja jednostek samorządu terytorialnego w sprawach majątkowych	701
8.3.5.	Sądowa ochrona samodzielności jednostek samorządu terytorialnego w zakresie zarządzania mieniem	703
8.4.	Zasoby terenowe jednostek samorządu terytorialnego	707
8.4.1.	Terytorium jako element definiujący jednostkę samorządu terytorialnego a zasób jej nieruchomości	707
8.4.2.	Gospodarowanie przez organy jednostki samorządu terytorialnego nieruchomościami niewchodzącymi w skład jej zasobu nieruchomości	708
8.4.2.1.	Uwagi wprowadzające	708
8.4.2.2.	Kształtowanie ładu przestrzennego	709
8.4.2.3.	Kształtowanie krajobrazu	723
8.4.2.4.	Rewitalizacja	728
8.4.3.	Gospodarowanie przez organy jednostki samorządu terytorialnego nieruchomościami wchodzącymi w skład jej zasobu nieruchomości	736
8.4.3.1.	Uwagi wprowadzające	736
8.4.3.2.	Sprzedaż jako przykład czynności prawnej dotyczącej nieruchomości wchodzącej w skład zasobu nieruchomości jednostki samorządu terytorialnego	739
8.4.3.3.	Wycena jako przykład czynności faktycznej dotyczącej nieruchomości wchodzącej w skład zasobu nieruchomości jednostki samorządu terytorialnego	744

Rozdział 9

Źródła finansowania i zasady komunalnej gospodarki budżetowej	747
9.1. Uwagi wprowadzające	749
9.2. Źródła i zasady finansowania działalności jednostek samorządu terytorialnego	750
9.2.1. Konstytucyjne zasady finansowania oraz zasady wynikające z Europejskiej Karty Samorządu Lokalnego	750
9.2.2. Ustawowo uszczegółowione źródła finansowania gmin, powiatów i województw samorządowych	756
9.2.3. Prawnofinansowe kategorie źródeł finansowania samorządów w perspektywie konstytucyjnej	761
9.3. Podstawowe zasady prowadzenia komunalnej gospodarki budżetowej	765
9.3.1. Zasady prowadzenia gospodarki budżetowej (finansowej)	765
9.3.2. Zasady budżetowe	767
9.4. Budżet jednostki samorządu terytorialnego i jego znaczenie. Kategorie wydatków samorządowych	771
9.4.1. Istota budżetu – definicja, elementy, zasada skorelowania wielkości budżetowych	771
9.4.2. Uchwała budżetowa jako forma autoryzacji budżetu – jej znaczenie oraz charakter prawny	773
9.4.3. Procedura budżetowa	777
9.4.4. Kategorie i rodzaje wydatków samorządowych – zarys	781

9.5.	Budżet obywatelski i fundusz sołecki jako instytucje partycypacji społeczności lokalnej	783
9.5.1.	Analiza porównawcza budżetu obywatelskiego i funduszu sołeckiego ...	783
9.5.2.	Definicje i zakres stosowania	788
9.5.3.	Procedury zgłaszania i wyboru zadań	790
9.5.4.	Charakter prawny wydatków na realizację wybranych zadań	795
9.6.	Budżetowe formy organizacyjne finansowania zadań samorządowych	796
9.6.1.	Istota budżetowych form finansowania zadań samorządowych w kontekście zasady zupełności budżetu	796
9.6.2.	Jednostka budżetowa jako podstawowa forma finansowania zadań samorządowych	799
9.6.3.	Samorządowy zakład budżetowy jako formuła dla odpłatnej działalności samorządów	801
9.7.	Szczególne znaczenie subwencji i dotacji w systemie budżetowym jednostek samorządu terytorialnego	803
9.7.1.	Uwagi definicyjne i porównawcze	803
9.7.2.	Subwencje w systemie finansowania samorządów	810
9.7.3.	Dotacje jako kategoria dochodów oraz wydatków samorządowych	820

Rozdział 10

Działalność gospodarcza samorządu terytorialnego	833
10.1. Uwagi wstępne	838
10.2. Uwagi historycznoprawne	844
10.3. Działalność gospodarcza samorządu terytorialnego z perspektywy Konstytucji RP z 2.04.1997 r.	852
10.4. Uwarunkowania prowadzenia działalności gospodarczej przez gminę	860
10.4.1. Uwagi wstępne	860
10.4.2. Granice prowadzenia działalności gospodarczej – analiza na tle orzecznictwa sądowego	861
10.4.2.1. Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego	861
10.4.2.2. Orzecznictwo Sądu Najwyższego i sądów powszechnych	865
10.4.2.3. Orzecznictwo Naczelnego Sądu Administracyjnego i sądów administracyjnych	871
10.4.3. Granice prowadzenia działalności gospodarczej przez gminę – analiza na tle piśmiennictwa	873
10.4.4. Uwagi końcowe	916
10.5. Działalność gospodarcza powiatu	919
10.5.1. Uwagi wstępne	919
10.5.2. Granice prowadzenia działalności gospodarczej przez powiat	920
10.5.3. Uwagi końcowe	928
10.6. Działalność gospodarcza województwa	929
10.6.1. Uwagi wstępne	929
10.6.2. Granice prowadzenia działalności gospodarczej przez województwo ...	930
10.6.3. Uwagi końcowe	940
10.7. Podsumowanie	940

Rozdział 11

Pracownicy samorządowi	947
11.1. Uwagi wprowadzające	953
11.2. Kształtowanie się pozycji prawnej pracowników samorządowych	954
11.2.1. Pracownicy samorządowi w okresie międzywojnia	954
11.2.2. Koncepcje dotyczące określenia statusu pracowników samorządowych w związku z reaktywowaniem samorządu terytorialnego	965
11.2.3. Rozwiązania przyjęte w ustawie z 22.03.1990 r. o pracownikach samorządowych	969
11.2.4. Zmiany dotyczące pracowników samorządowych wprowadzone w związku z utworzeniem samorządu powiatowego i samorządu województwa	973
11.2.5. Uchwalenie ustawy z 21.11.2008 r. o pracownikach samorządowych	976
11.3. Pojęcie pracownika samorządowego	979
11.3.1. Pracownik samorządowy pracownikiem administracji publicznej	979
11.3.2. Ustawowe określenie pracownika samorządowego	981
11.3.3. Kategorie pracowników samorządowych	983
11.3.4. Szczególne grupy pracowników samorządowych	984
11.3.5. Podmioty wykonujące czynności z zakresu prawa pracy w stosunku do pracowników samorządowych	988
11.4. Nawiązywanie stosunku pracy z pracownikami samorządowymi	991
11.4.1. Konstytucyjne prawo dostępu do służby publicznej	991
11.4.2. Warunki zatrudnienia na stanowisku pracownika samorządowego	995
11.4.3. Nabór kandydatów	997
11.4.4. Służba przygotowawcza pracowników samorządowych	999
11.4.5. Nawiązanie stosunku pracy na podstawie umowy o pracę	1001
11.4.6. Nawiązanie stosunku pracy na podstawie powołania	1003
11.4.7. Nawiązanie stosunku pracy na podstawie wyboru	1004
11.5. Przekształcenie stosunku pracy pracowników samorządowych	1008
11.5.1. Awans wewnętrzny	1008
11.5.2. Powierzenie wykonywania innej pracy	1010
11.5.3. Przeniesienie do pracy w innej jednostce	1011
11.5.4. Zawieszenie stosunku pracy	1014
11.6. Obowiązki i ograniczenia pracowników samorządowych	1015
11.6.1. Uwagi ogólne	1015
11.6.2. Obowiązki wynikające z ustawy o pracownikach samorządowych	1018
11.6.3. Wykonywanie poleceń służbowych	1022
11.6.4. Podleganie okresowej ocenie	1024
11.6.5. Zakaz podległości służbowej między osobami bliskimi	1026
11.6.6. Zakaz wykonywania zajęć sprzecznych z obowiązkami ustawowymi	1026
11.6.7. Składanie oświadczeń o prowadzeniu działalności gospodarczej i o stanie majątkowym	1027
11.6.8. Obowiązki wynikające z Kodeksu pracy	1029
11.6.9. Obowiązki związane z wykonywaniem zadań publicznych przez jednostki samorządu terytorialnego	1030
11.7. Uprawnienia pracownicze pracowników samorządowych	1031
11.7.1. Uprawnienia ogólne	1031

Spis treści

11.7.2. Uprawnienia płacowe określone w ustawie o pracownikach samorządowych	1032
11.8. Odpowiedzialność prawna pracowników samorządowych	1035
11.8.1. Uwagi ogólne	1035
11.8.2. Odpowiedzialność „kodeksowa”	1036
11.8.3. Odpowiedzialność majątkowa za rażące naruszanie prawa	1039
11.8.4. Odpowiedzialność karna	1040
11.8.5. Dochodzenie roszczeń ze stosunku pracy pracowników samorządowych	1042
11.9. Ustanie stosunku pracy pracowników samorządowych	1043
11.9.1. Uwagi ogólne	1043
11.9.2. Ustanie stosunku pracy na podstawie wyboru	1044
11.9.3. Ustanie stosunku pracy na podstawie powołania	1046
11.9.4. Ustanie stosunku pracy na podstawie umowy o pracę	1049
11.10. Podsumowanie	1049
Autorzy	1053

ROZDZIAŁ 1

**USTRÓJ TERYTORIALNY
RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ
I MIEJSCE W NIM SAMORZĄDU
TERYTORIALNEGO**

1.1.	Ustrój państwa a ustrój terytorialny	26
1.1.1.	Ustrój państwa i miejsce w nim ustroju terytorialnego	26
1.1.2.	Ustrój terytorialny w polskich konstytucjach XX w.	28
1.1.3.	Treść pojęcia ustroju terytorialnego	29
1.1.4.	Zasady polskiego ustroju terytorialnego – wprowadzenie	30
1.2.	Zasady pomocniczości i decentralizacji	31
1.2.1.	Zasada pomocniczości (subsydiarności) – ideowe źródła i treść	31
1.2.2.	Zasada decentralizacji	33
1.2.2.1.	Konstytucyjne ujęcie i jego historia	33
1.2.2.2.	Treść zasady decentralizacji	37
1.2.3.	Zasada jednolitości (unitarności)	41
1.2.3.1.	Pojęcie państwa jednolitego (unitarnego)	41
1.2.3.2.	Państwo federalne i z regionami autonomicznymi	42
1.2.3.3.	Podział władz w państwie jednolitym i federalnym	44
1.2.3.4.	Przedstawiciel rządu w województwie – wojewoda i wojewódzka administracja rządowa	45
1.3.	Zadania i kompetencje terytorialnych władz publicznych i ich organów – kryteria podziału	48
1.3.1.	Uwagi wprowadzające	48
1.3.2.	Administracja świadcząca	50
1.3.3.	Administracja orzecznicza	52
1.3.4.	Zadania własne i zlecone	54
1.3.5.	Administracja rozwoju cywilizacyjnego	55
1.4.	Podział terytorialny	57
1.4.1.	Pojęcie	57
1.4.2.	Zasadniczy podział terytorialny	58
1.4.3.	Inne rodzaje podziałów	59
1.4.4.	Kontekst historyczny	60
1.4.5.	Kontekst prawnoporównawczy	61
1.4.6.	Konstytucyjne unormowanie	63
1.4.7.	Aktualny kształt podziału terytorialnego	66
1.4.8.	Podział na województwa	66

1.4.9. Podział na jednostki NUTS	69
1.4.10. Podział na powiaty	70
1.4.11. Podział na gminy	72

Literatura: **M. Augustyniak**, *Jednostki pomocnicze gminy*, Warszawa 2010; **A. Bałaban**, *Polskie problemy ustrojowe (Konstytucja, źródła prawa, samorząd terytorialny, prawa człowieka)*, Kraków 2003; **B. Banaszak**, *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, Warszawa 2012; **K. Bandarzewski**, *Wieloszczeblowość samorządu terytorialnego i jego komplementarność w ujęciu Konstytucji, ustawodawstwa i orzecznictwa* [w:] *Samorząd terytorialny. Zasady ustrojowe i praktyka*, red. P. Sarnecki, Warszawa 2005; **M. Bobrzyński, S. Kasznica, S. Smólski**, *Sprawozdanie Komisji do opracowania projektu reorganizacji administracji państwowej*, Warszawa, 13 lutego 1926 r., rkps. BJ 8135; **J. Boć**, *Pięć podstawowych problemów samorządu terytorialnego* [w:] *Studia nad samorządem terytorialnym*, red. A. Błaś, Wrocław 2002; **G. Cern**, *Mienie komunalne a działalność gospodarcza samorządu terytorialnego*, Warszawa 2019; **P. Chmielnicki**, „Istotna część zadań publicznych” i zasada subsydiarności jako konstytucyjne dyrektywy określające zakres działania samorządu terytorialnego i ich realizacja w ustawodawstwie i orzecznictwie [w:] *Samorząd terytorialny. Zasady ustrojowe i praktyka*, red. P. Sarnecki, Warszawa 2005; **W. Chróścielewski**, *Podziały terytorialne specjalne*, Warszawa 1987; **K. Complak**, *Komentarz do preambuły* [w:] *Konstytucje Rzeczypospolitej oraz komentarz do Konstytucji RP z 1997 r.*, red. J. Boć, Wrocław 1998; **P. Czarny**, *Konstytucyjna koncepcja gminy i jej realizacja w ustawodawstwie i orzecznictwie* [w:] *Samorząd terytorialny. Zasady ustrojowe i praktyka*, red. P. Sarnecki, Warszawa 2005; **D. Dąbek, J. Zimmermann**, *Decentralizacja poprzez samorząd terytorialny w ustawodawstwie i orzecznictwie pokonstytucyjnym* [w:] *Samorząd terytorialny. Zasady ustrojowe i praktyka*, red. P. Sarnecki, Warszawa 2005; **J. Dobkowski**, *Pozycja prawnoustrojowa służb, inspekcji i straży*, Warszawa 2007; **B. Dolnicki**, *Samorząd terytorialny*, Warszawa 2019; **K. Działocha**, *Preambuła Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej*, „Studia i Materiały Trybunału Konstytucyjnego” 2009/32; **L. Garlicki**, *Polskie prawo konstytucyjne. Zarys wykładu*, Warszawa 2017; **Z. Gilowska, J. Płoskonka, S. Prutis, M. Stec, E. Wysocka**, *Model ustrojowy województwa (regionu) w unitarnym państwie demokratycznym*, ST 1997/8–9; **M. Granat**, *Zasada pomocniczości jako norma konstytucyjna. Czy wstęp do Konstytucji RP zobowiązuje?* [w:] *Instytucje prawa konstytucyjnego w dobie integracji europejskiej. Księga jubileuszowa dedykowana Prof. Marii Kruk-Jarosz*, red. J. Wawrzyniak, M. Laskowska, Warszawa 2009; **A. Gwizdź**, *Wstęp do konstytucji – zagadnienia prawne* [w:] *Charakter i struktura norm konstytucji*, red. J. Trzciniński, Warszawa 1997; **T. Hilarowicz**, *W kwestii zespolenia organów administracji państwowej* [w:] W.L. Jaworski, *Ankieta o konstytucji z 17 marca 1921 r.*, Kraków 1924; **H. Izdebski**, *Ustrój terytorialny Rzeczypospolitej Polskiej i zasada decentralizacji* [w:] *Ustrój terytorialny państwa a decentralizacja systemu władzy publicznej*, red. A. Lutrzykowski, Toruń 2012; **H. Izdebski, M. Kulesza**, *Administracja publiczna – zagadnienia ogólne*, Warszawa 2004; **T. Kaczmarek**, *Podział terytorialny Polski, stan i perspektywy zmian*

[w:] *Ustrój terytorialny państwa a decentralizacja systemu władzy publicznej*, red. A. Lutrzykowski, Toruń 2012; **M. Kallas**, *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej*, Warszawa 1997; **M. Kasiński**, *Monizm i pluralizm władzy lokalnej. Studium prawno-polityczne*, Łódź 2009; **W. Kisiel**, *Konstytucyjna „wspólnota samorządowa” (założenia i wątpliwości)* [w:] *Samorząd terytorialny. Zasady ustrojowe i praktyka*, red. P. Sarnecki, Warszawa 2005; **W. Komarnicki**, *Polskie prawo polityczne (geneza i system)*, Warszawa 1922, Warszawa 2008 (reprint); *Konstytucja RP*, t. 1, *Komentarz. Art. 1–86*, t. 2, *Komentarz. Art. 87–243*, red. M. Safjan, L. Bosek, Warszawa 2016; *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, red. P. Tuleja, Warszawa 2019; *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, t. 1, *Wstęp. Art. 1–29*, red. L. Garlicki, M. Zubik, Warszawa 2016; *Konstytucje Rzeczypospolitej oraz komentarz do Konstytucji RP z 1997 r.*, red. J. Boć, Wrocław 1998; **M. Kulesza**, *Podstawowe założenia i kierunki reformy administracji publicznej RP w kontekście postanowień Małej Konstytucji*, ST 1993/9; **K. Kumaniecki**, *Centralizm i decentralizacja* [w:] W.L. Jaworski, *Ankieta o konstytucji z 17 marca 1921 r.*, Kraków 1924; **I. Lipowicz**, *Samorząd terytorialny XXI wieku*, Warszawa 2019; **Cz. Martysz**, *Podział zadań i kompetencji pomiędzy jednostki samorządu terytorialnego ze szczególnym uwzględnieniem samorządowego powiatu i samorządowego województwa* [w:] *Prawo administracyjne w okresie transformacji ustrojowej*, red. E. Knośala, A. Matan, G. Łaszczycza, Kraków 1999; **Ch. Millon-Delsol**, *Zasada pomocniczości*, Kraków 1995; **E. Ochendowski**, *Prawo administracyjne – część ogólna*, Toruń 1997; **S. Patyra**, *Zakres dopuszczalnej ingerencji władzy centralnej w sferze funkcjonowania samorządu terytorialnego w Polsce – refleksje aksjologiczne* [w:] *Samorzady w procesie decentralizacji władzy publicznej*, red. M. Chrzanowski, J. Sobczak, Lublin 2017; **E. Popławska**, *Zasada pomocniczości (subsidiarności) jako zasada konstytucyjna Rzeczypospolitej Polskiej oraz Unii Europejskiej* [w:] *Europeizacja prawa krajowego. Wpływ integracji europejskiej na klasyczne dziedziny prawa krajowego*, red. C. Mik, Toruń 2000; *Prawo administracyjne*, red. J. Boć, Wrocław 1997; *Prawo konstytucyjne Rzeczypospolitej Polskiej*, red. P. Sarnecki, Warszawa 2014; **J. Pułło**, „Podział władzy”. *Aktualne problemy w doktrynie, prawie i współczesnej dyskusji konstytucyjnej w Polsce*, Prz. Sejm. 1993/3; **J. Regulski**, *Samorząd III Rzeczypospolitej. Koncepcje i realizacja*, Warszawa 2000; **J. Regulski, M. Kulesza**, *Droga do samorządu. Od pierwszych koncepcji do inicjatywy Senatu (1981–1989)*, Warszawa 2009; **P. Sarnecki**, *Współczesne rozumienie podziału władzy* [w:] *Nowa konstytucja RP. Wartość, jednostka, instytucje*, red. K. Janowski, Toruń 1992; **I. Skrzydło-Niznik**, *Model ustroju samorządu terytorialnego w Polsce na tle zagadnień ustrojowego prawa administracyjnego*, Kraków 2007; **J. Sobczak**, *Decentralizacja administracji publicznej a zadania samorządu terytorialnego* [w:] *Ustrój terytorialny państwa a decentralizacja systemu władzy publicznej*, red. A. Lutrzykowski, Toruń 2012; **M. Stec**, *Kryteria podziału zadań i kompetencji w państwie zdecentralizowanym (na kanwie aktualnych prac nad nowym modelem terytorialnego ustroju Polski)*, „Casus” 1998/7; M. Stec, *O potrzebie reinterpretacji (i nie tylko) niektórych pojęć w zakresie samorządowych zadań i kompetencji*, RPEiS 2017/3; M. Stec, *Podział zadań i kompetencji w nowym ustroju terytorialnym Polski (kryteria i ich norma-*

tywna realizacja), ST 1998/11; M. Stec, *Reforma ustroju województwa z 1998 r. – geneza, założenia, projekt* [w:] *Księga jubileuszowa prof. Krzysztofa Wójtowicza* (w druku); M. Stec, *Służby, inspekcje i straż w nowym ustroju administracji publicznej*, ST 1998/12; **M. Stec, M. Mączyński**, *Zakres i charakter zadań samorządu województwa a sfera użyteczności publicznej*, KP 2016/1; **K.A. Strzepak**, *Znaczenie prawne Wstępu do Konstytucji RP z 1997 roku. Rozważania oparte na orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego, Sądu Najwyższego i Naczelnego Sądu Administracyjnego*, Warszawa 2013; *System Prawa Administracyjnego*, t. 2, *Konstytucyjne podstawy funkcjonowania administracji publicznej*, red. R. Hauser, Z. Niewiadomski, A. Wróbel, Warszawa 2012; *System Prawa Administracyjnego*, t. 6, *Podmioty administrujące*, red. R. Hauser, Z. Niewiadomski, A. Wróbel, Warszawa 2011; **A. Szpor**, *Państwo a subsydiarność jako zasada prawa w UE i w Polsce*, ST 2001/1–2; **A. Wiktorowska**, *Kierunki zmian w teorii prawnych form działania administracji* [w:] *Koncepcja systemu prawa administracyjnego*, red. J. Zimmermann, Warszawa–Kraków 2007; A. Wiktorowska, *Zasada subsydiarności* [w:] *Institucje współczesnego prawa administracyjnego. Księga jubileuszowa profesora zw. dra hab. Józefa Filipka*, red. I. Skrzydło-Niżnik (i in.), Kraków 2001; **P. Winczorek**, *Komentarz do Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.*, Warszawa 2000; **E. Wysocka**, *Nowa regionalizacja Polski – próba oceny*, ST 1998/12; **E. Wysocka, J. Koziński**, *Przełanki regionalizacji. Zarys strategii rozwoju i polityki przestrzennej*, Warszawa 1998; **Z. Zgud**, *Zasada subsydiarności w prawie europejskim*, Kraków 1999; **A. Zielińska-Głębocka**, *Zasada subsydiarności a samorządność terytorialna w Unii Europejskiej*, „Sprawy Międzynarodowe” 1998/4.

1.1. USTRÓJ PAŃSTWA A USTRÓJ TERYTORIALNY

1.1.1. USTRÓJ PAŃSTWA I MIEJSCE W NIM USTROJU TERYTORIALNEGO

„Ustrój państwa” stanowi jedno z tych fundamentalnych pojęć, które w prawie konstytucyjnym, a w konsekwencji także w prawie administracyjnym, wyznacza podstawę i ramy odpowiedzi na pytanie, według jakich zasad, reguł został ukształtowany i funkcjonuje tak wysoce złożony organizm społeczny, jakim jest państwo. Miejscem, w którym następuje werbalne przesądzenie najważniejszych jego elementów, jest Konstytucja. To w niej zostają sformułowane podstawowe, wręcz kardynalne, dla społeczeństwa, narodu w określonym momencie jego historycznego rozwoju zasady, wartości, instytucje, których realizacja pozwala funkcjonować całemu państwu, a w nim wszystkim jego obywatelom, a równocześnie suma tych zasad i wartości kreuje

tożsamość konstytucyjną tegoż państwa¹. Określa się je mianem „zasad ustrojowych”, odwołując się one bowiem do przewodnich idei i wartości stanowiących aksjologiczną podbudowę wszelkich rozwiązań instytucjonalnych, a tym samym przesądzają tak fundamentalną kwestię jak ustanawiany w niej system władzy – do kogo należy władza (kto jest suwerenem), jakie są formy jej wykonywania i jakie są rodzaje organów władzy publicznej².

W Polsce te najbardziej doniosłe zasady i wartości umożliwiające w pełnym zakresie scharakteryzowanie ustroju naszego kraju jako państwa demokratycznego i prawnego zostały ujęte w Konstytucji z 1997 r. w preambule oraz przede wszystkim w rozdziale I „Rzeczpospolita”. Sam termin „ustrój” pojawia się w tymże rozdziale cztery razy. W swym pełnym, o podstawowym znaczeniu, ujęciu użyty został w art. 10, w którego ust. 1 stwierdza się, że „ustrój Rzeczpospolitej Polskiej opiera się na podziale i równowadze władzy ustawodawczej, wykonawczej i sądowniczej”, co stanowi potwierdzenie powrotu (po okresie socjalistycznego zanegowania tego podziału i uznaniu za najwyższą władzy ustawodawczej) ustroju naszego państwa do modelu opartego na monteskiuszowskim podziale władz, czyli powrotu Polski do grona państw demokratycznych.

Pozostałe trzy przypadki użycia tego terminu posiadają wspólny mianownik, w każdym z nich bowiem został on odniesiony do konkretnego kontekstu, czyli sfery przedmiotowego unormowania znajdującego się w Konstytucji, poprzez dołączenie do wyrazu „ustrój” odpowiedniego przymiotnika. W konsekwencji w art. 20 mowa jest o „ustroju gospodarczym RP”, z kolei w art. 23 o „ustroju rolnym państwa”, natomiast w art. 15 ust. 1 pojawia się określenie będące przedmiotem właściwej analizy w tym rozdziale, czyli „ustrój terytorialny RP”.

Użycie wyrazu „terytorialny” wskazuje, że perspektywą analizy ustroju państwa będzie fakt, będący wręcz oczywistym stwierdzeniem, że jednym z konstytuujących państwo elementów jest jego terytorium. Każde państwo, nawet najmniejsze powierzchniowo, bez względu na panujący w nim ustrój, musi posiadać określoną strukturę terytorialną i działający w jej ramach system władz publicznych³. Dlatego w każdym z nich można mówić o ustroju terytorialnym.

---

¹ To bardzo trafne określenie zaproponowane zostało przez L. Garlickiego, *Polskie prawo konstytucyjne. Zarys wykładu*, Warszawa 2017, s. 68 i n.

² Por. L. Garlicki, *Polskie...*, s. 68 i n.; P. Sarnecki [w:] *Prawo konstytucyjne Rzeczypospolitej Polskiej*, red. P. Sarnecki, Warszawa 2014, s. 70 i n.

³ W Europie jedynym państwem niemającym takiej struktury (ze względu na swoją mikroskopijną powierzchnię – 0,44 km²) jest Watykan, wszystkie inne małe państwa (Monako, San Marino, Andora) mają bowiem swoją organizację terytorialną.

ZAMÓWIENIA:

INFOLINIA: 801 04 45 45

ZAMOWIENIA@WOLTERSKLUWER.PL

WWW.PROFINFO.PL

Kup e-book i czytaj
w aplikacji Smarteca

CENA 249 ZŁ (W TYM 5% VAT)